

Boek “ Gekoesterde herinnering, Achlum van februari-juli 1945”

van de 7 kinderen van familie de Jong.

In de week van de vrede waren er op zaterdagavond 28 september 2013 2 dames de Jong (Ellen en Mia) in het dorpshuis. Zij vertelden daar dat ze in februari 1945 als evacu e naar Achlum zijn gebracht. 7 kinderen en hun moeder zijn voor een half jaar in verschillende gezinnen opgenomen in Achlum en Sopsum. De herinneringen die ze aan deze tijd hebben, hebben ze opgeschreven. De leeftijd van de kinderen was tussen de 1 en 13 jaar. Omdat ze nog jong waren, het nu 68 jaar geleden is, en ze hier maar een half jaar zijn geweest, zijn hun herinneringen soms iets anders dan de werkelijkheid.

Zij hebben hiervan een boek gemaakt met foto's uit diezelfde tijd. Het boek is niet in de verkoop, maar het is nu wel in zijn geheel op deze site te lezen. Het is wel heel bijzonder dat deze verhalen nu terug zijn in Achlum!

Als u nog aanvullingen hebt op de verhalen of ook nog herinneringen aan deze periode heeft, dan hoor ik dat graag op roelie-achlum@hotmail.com.

Veel leesprezier

Roelie Greidanus

Gekoesterde Herinnering

Friesland februari - juli 1945

De zeven kinderen de Jong en hun moeder vertrokken in de hongerwinter op transport naar Friesland. Persoonlijke herinneringen aan een ingrijpende periode

Aan boord ook de kinderen De Jong; Leo (12 jaar), Nanny (11 jaar), Elly (9 jaar), Hans (6 jaar), Rob (4 jaar), Mia (2 jaar) en Ferry (1 jaar), samen met hun moeder Johanna (35 jaar).

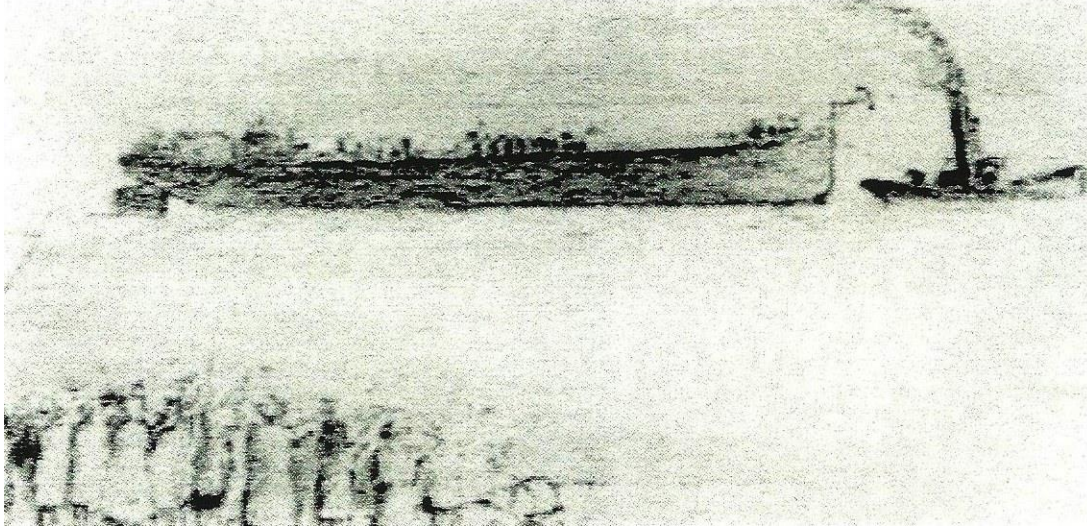
Voorwoord

Veel is in onze familie in de loop der jaren over de oorlog gesproken en verteld. Over de gevolgen voor ons dagelijks leven. Over de dreigingen, de angst en het ontregelende gebrek aan alles. Ook over onze tijd in Friesland. Uit de herinneringen daaraan maakte ik min of meer onbewust op dat we héél lang in Friesland zijn geweest. Bij nadere beschouwing bleek dat we daar waren van 9 februari tot ergens begin juli 1945. Minder dan een half jaar. Mama reisde in februari met haar zeven kinderen tijdens een gevaarlijke nachtelijke tocht naar Friesland terwijl papa thuisbleef, omdat het werk niet kon worden achtergelaten.

Midden in de hongerwinter maakten we, samen met 300 anderen kinderen, de tocht over het IJsselmeer naar Friesland. Tijdens de hongerwinter en ook daarna nog, werden transporten georganiseerd om kinderen uit West-Nederland, waar de honger het ergst was, naar het Oosten en Noorden van het land te brengen. Dergelijke kindertransporten werden van eind 1944 tot enkele maanden na de bevrijding georganiseerd door het Interkerkelijk Bureau Noodvoedselvoorziening (IKB). Dit bureau, dat is ontstaan in de winter van 1944/1945 op initiatief van het Interkerkelijk Overleg (IKO) had tot taak hulp te verlenen aan noodlijdende personen en instellingen in de vorm van extra voeding, kleding en gelden, als ook het organiseren van kinderuitzendingen. Vervoer geschiedde in de regel per vrachtwagen en per schip. In het gehele genoemde tijdperk zijn in totaal 4291 kinderen uitgezonden geweest.

“Onze” tocht was zeker die van 8 februari 1945 per rijnaak “Catharina”, vanaf de Amsterdamse De Ruyterkade over het IJsselmeer naar Harlingen. Over die tocht bestaat gelukkig heel wat informatie. Officiële gegevens, herinneringen van anderen, kranteninterviews, tekeningen een enkele foto e.d. Wat voorhanden was is opgenomen in dit boekje.

De tocht was georganiseerd door ene Gerben de Jong (zie de herinnering van Ellen). Ik heb deze De Jong weten te traceren. Hij is weliswaar in 1963 overleden, maar ik ben (via een journalist van de Leeuwarder Courant) in contact gekomen met zijn kleinzoon, die ook Gerben de Jong heet en in Suawoude (Fr) woont. Het beeld dat Ellen vanuit haar herinnering schetst van de oudere Berend de Jong klopt helemaal. Hij was volgens zijn kleinzoon een grote, vriendelijke man met een zware stem.

Hier zien we een tekening van het vertrek van de rijnaak " Catharina" van de De Ruyterkade op donderdag 8 februari 1945 om 16.00 uur 's middags, getrokken door een werfsleepboot van de Amsterdams Droogdokmaatschappij. Je ziet ons daar staan op de boot zwaaiend naar Oma en Opa die achterbleven.

De rijnaak was door de Duitsers in beslag genomen, maar werd door Gerben de Jong met veel moeite bij hun commandant losgepeuterd. Doordat hij veel relaties had in de scheepvaartwereld kon hij van de ADM één van hun werfsleepboten lenen, bemand door een van zijn meest ervaren schippers, die het IJsselmeer als zijn broekzak kende, Willem Kolk.

Dit moet dus "ons" schip zijn geweest! Er werden 300(!) kinderen aan boord genomen. In de meeste gevallen zonder ouders. Wij hebben kennelijk geluk gehad, dat onze moeder ons mocht begeleiden.

Herinneringen zijn er om te koesteren. De verhalen over het verblijf in Achlum en Sopsum en omgeving en de mensen daar zijn al vaak uitgewisseld. Toch komen er in de ingezonden verhalen weer nieuwe elementen naar voren, verrassende invalshoeken, verschillende emoties en klankkleuren. Ieder heeft een eigen herinnering, vaak angstig vanwege de dreigende tijd, maar ook doorklankt met vriendschap, warmte, welkom zijn. En vooral goede herinneringen aan het Friese land en aan de Friezen, die ons gedurende een half jaar zo onbaatzuchtig gastvrijheid hebben geboden. De documentje is dan ook, naast een blijvende herinnering, alsnog een dankwoord.

Uit diverse archieven w.o. dat van Ald Achlum, musea, provincies en gemeenten heb ik beelden uit die tijd (of soms misschien ietsje eerder) weten te vinden. Ik heb aan dit document met veel plezier gewerkt en ik dank mijn broers en zusters bijzonder voor hun vertrouwen in mij. Eén ding is echter oprecht jammer: dat de stemmen van onze ouders in dit documentje niet meer konden worden gehoord....maar volgens mij lezen en kijken ze met interesse mee vanaf hun wolk!

Mia de Jong

67 jaar na dato

Ezinge, februari 2012

Ellen (9 jaar) schrijft;

Het is begin februari 1945 als wij met mama afreizen naar Achlum. Het is nog in de hongerwinter van 1944/1945. Een verschrikkelijke tijd. Vooral omdat er geen eten meer was en mama wel drie keer per dag flauwviel omdat wat er nog was naar papa en de kinderen ging (suikerbieten en bloembollen). Mama en Ferrie waren er het slechtste aan toe. De hele onderneming (z.g. kindertransport) was een initiatief vanuit de kerken.

We gingen met een boot. Oma en tante Annie hebben ons uitgezwaaid. De reis werd tijdens de nacht ondernomen, waarschijnlijk om de Duitsers niet te alarmeren.

De kapitein was een grote vriendelijke man met een zware maar geruststellende stem. Zijn naam was De Jong. Mama, Nannie, Mia en Ferry hadden het voorrecht om boven in de kapiteinshut de reis te maken. Leo, Hans, Rob en ik moesten beneden in het ruim de nacht doorbrengen, samen met nog wel honderd andere kinderen, overigens zonder hun ouders.

Er werd veel gehuild en overgegeven, doordat kinderen zeeziek waren. We lagen op stro met een paardendecken om nog enigszins warm te blijven. Het was een lange spannende reis van Amsterdam naar Harlingen. Tijdens de nacht lag de boot ergens stil. We hoorden stemmen en bevelen. Dat was wel een angstig moment. Het was donker toen we in Harlingen aankwamen.

We werden welkom geheten door veel pleegouders, die de hun toegewezen kinderen kwamen afhalen.

Wij werden afgehaald door een soort brik met een paard ervoor. Mama kreeg een pittige huilbui toen ze iemand van de afhalers hoorde roepen; "Kijk nou toch eens, die arme vrouw met al die kinderen!" Het zal ook wel geen vertoning zijn geweest toen de kinderwagen, met al onze bagage erin, achter de brik werd gebonden. En zo sukkelden wij met z'n allen richting Achlum, waar we ondergebracht zouden worden.

Rob was het eerst aan de beurt. Hij kwam terecht bij de familie Vrieswijk. Mevrouw Vrieswijk, zo dik als ze was, zo lief was ze ook. Ze verwelkomde Rob met de woorden "Och mien jongske". Ik werd aan de overkant afgeleverd bij de familie Tjalsma. Vader, moeder en een dochter van plm. 6 jaar (Kootje). Een dreinerig famke. Bij binnenkomst werd ik meteen uitgekleded, in bad gedaan en met de luizenkam bewerkt!!! Toen dat ritueel achter de rug was werd ik aan tafel gezet en kreeg ik een grote bruine boterham met kaas en een beker melk met vellen. Er werd uitsluitend fries gesproken. Na de melk met vellen kon ik eindelijk gaan slapen.

De volgende morgen wilde ik natuurlijk naar mama toe. Zij woonde met Nannie, Mia en Ferry in de pastorie bij dominee Boerlijst (die ook in Badhoevedorp had gestaan). Maar dat ging niet door: er moest eerst gekarnd worden. Ik kreeg een soort grote fles met inhoud op schoot met een ijzeren schroefdop erop. En maar schudden, net zo lang tot er een klont boter begon rond te drijven. Af en toe kwam mevrouw even kijken of alles nog goed ging en dan verdween ze weer. Nee, erg toeschietelijk waren mijn pleegouders niet. Karnen werd dus mijn dagelijks terugkerende bezigheid. Ook heb ik daar leren spinnen aan een echt spinnenwiel. Van die wol werden lekkere warme sokken gebreid.

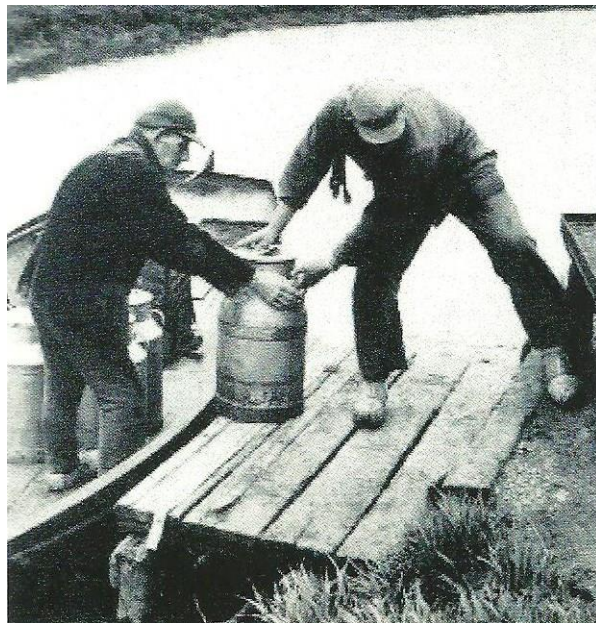
Als je negen jaar bent valt er nog heel veel te beleven in een nieuwe omgeving en ach, wat weet je van een oorlog die woedt. In het dorp Achlum heb ik nooit een Duitser gezien. Wel moest alles verduisterd zijn, maar dat was thuis ook het geval. Een heel bijzonder belevenis was het "húske", een houten WC buiten!!! Dat was eng. In de deur was een hartje uitgesneden. Het húske werd ook door de naaste bureu gebruikt.

(bij de foto: de familie Tjalsma woonde op de Tanjabuurt, welk huis is niet bekend)

Het huis waar ik verbleef lag aan een soort vaart. Via een boogbruggetje kwam je aan de overkant, waar de familie Vrieswijk woonde. Je was daar altijd welkom. In de kamer/keuken, waar zich het dagelijks leven afspeelde, was ook een bedstee. En boven de bedstee was een soort open ruimte, waar we vaak speelden met Milly, Baukje en Jan. Je mocht ook altijd mee-eten.

Dagelijks voeren melkboten door de vaart. De melk werd opgehaald bij de boeren in de omgeving en naar de melkfabriek in Achlum gebracht.

De vaart deed ook dienst als spoelwater voor de was. Elk huis had een vlonder aan het water, waar vrouwen de gezinswas konden spoelen. Om te drogen werd de was op de bleek gelegd. Een grasveld waarop je nooit mocht lopen!

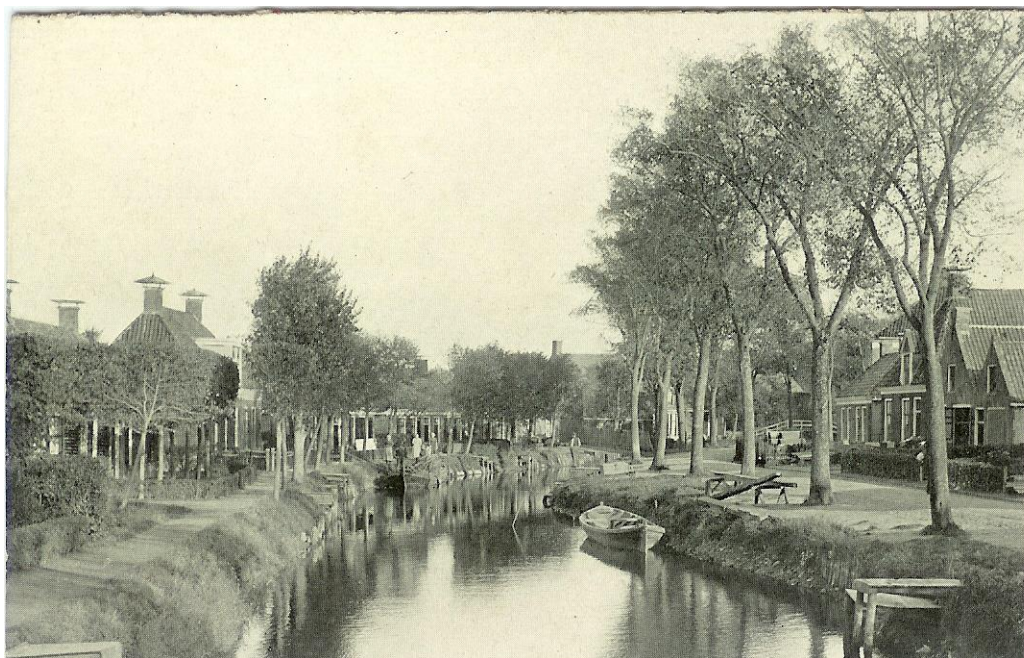
Buiten de taken die in huis vervuld moesten worden, werd je maar een beetje aan jezelf overgelaten. Naar school gingen we ook al niet. Ik had al gauw de weg naar de pastorie gevonden. Daar was het gezellig, ook al moest ik daar elke ochtend een glas melk met vellen drinken. Daar werd door mevrouw Boerlijst streng op toegezien.

Er waren meer mensen die onderdak hadden gevonden bij de dominee: mevrouw Gijzel met haar dochtertje Marieke en nog een meisje uit Limburg die Paula heette en door Boerlijst altijd werd uitgescholden voor "Paula Paap" omdat ze rooms was. Zelf hadden ze twee dochtertjes: Anneke, die net zo oud was als Mia en Boukje, de jongste. Anneke wilde altijd bij Mia in de buurt zijn. Ze liep Mia overal achterna, hetgeen Mia snel ging vervelen. Mia riep dan altijd: "Já Anneke!" of "Néé Anneke!"

Achter de pastorie was een grote boomgaard, waar we veel gespeeld hebben. Ook moesten we van mevrouw Boerlijst daar hout sprokkelen voor de kachel. Ook een opdracht was: melk halen bij een boer die buiten het dorp woonde. Die taak was voor Nannie en mij. Elke ochtend gingen we met een emmer op weg naar boer Dokter om verse melk te halen. Maar op de terugweg was er altijd wel iets te beleven. Bijvoorbeeld het polsstokspringen door de grote jongens uit het dorp. De melk werd ergens in het weiland geparkeerd, zodat wij het spektakel goed konden bekijken. Niemand heeft ooit gevraagd waarom wij altijd zo lang onderweg waren. Achter de pastorie was ook een soort aanbouw, waar het dienstmeisje de was en het strijkwerk deed. Het

rook er altijd lekker naar gestreken wasgoed. Ook daar werd veel tijd doorgebracht met spelen en spelletjes.

Ik ben niet lang bij de familie Tjalsma geweest. Op een dag kwam er een man om mij naar een andere familie te brengen. Ik ging naar de familie Lemstra, de fietsenmaker, en burenen van Vrieswijk. Daar heb ik mij wel eenzaam gevoeld. Heel stugge mensen met twee al grote kinderen. Ze spraken uitsluitend Fries. Hij ging altijd vissen en kwam dan thuis met levende palingen, die in de keuken werden schoongemaakt en meteen kronkelend in de hete pan terecht kwamen. Bij Lemstra heb ik leren fietsen op een oude herenfiets. Ondanks dat we de Friese taal niet machtig waren had ik toch wat vriendinnetjes om mee te spelen, o.a. Milly en Baukje Vrieswijk en Jaantje Schol.

(bij de foto: de familie Lemstra woonde op de Dorpsstraat 10, waar nu het huis van Roos Foppema staat)

Op zaterdagavond (voor spertijd) gingen de dorpingen van Achlum altijd wandelen, steeds maar de Dorpsstraat op en neer. Iedereen was dan op straat. Dikwijls gingen Nannie en ik naar Leo en Hans die even buiten Achlum (richting Hitzum) woonden. Je kon er langs de weg komen, maar ook door de weilanden. Wij kozen altijd voor het laatste. Klimmend over hekken, springend over sloten en tussen koeien door bereikten we dan ons doel. De familie NNadema, waar Hans was, waren al wat oudere heel lieve mensen waar je altijd welkom was. Ze hadden zelf geen kinderen en waren dol op Hans. Ook zagen we Leo dan, want die was op de boerderij van Deinum (de burenen). Het gebeurde wel eens dat we met mama 's avonds voor spertijd, als de kleintjes sliepen, gingen wandelen naar Hans en Leo. We liepen dan via de doorgaande weg. Dat was heel gezellig, maar op de terugweg hilde mama altijd.

Op zondag gingen we naar de kerk met het pleeggezin waar je woonde. Boerlijst preekte hel en verdoemenis, maar het orgel was mooi. Dat maakte veel goed. Wat ook heel mooi was, dat aan het einde van de dienst vaak het Friese volkslied werd gezongen. Dat heeft veel indruk gemaakt destijds. Ik weet nog dat ik op zondag kniekousen van schapenwol aankreeg en zwartgelakte klompjes. Apetrots was ik dan.

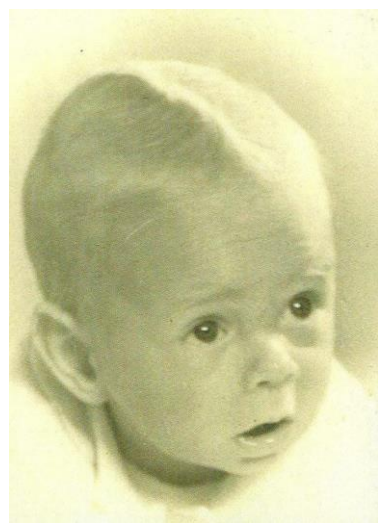
In het dorp was een kruidenierswinkeltje, een slager en een kapper. Die heette De Boer en zijn zoon Hette was gek op Nannie. Als ik op weg was naar de pastorie kwam ik langs het huis van schoolmeester Van Dalen. Van zijn vrouw kreeg ik vaak een appel of een plak koek toegestopt.

Van de oorlog merkte je als kind niet zoveel. Op een avond hebben we met andere dorpingen vanonder een soort afdak of schuur staan kijken naar honderden vliegtuigen die overvlogen en waar iedereen nogal opgewonden over deed. Dat waren de Engelsen, zo bleek achteraf. Op een dag toen ik op weg was naar de pastorie, kwam de vrouw van de schoolmeester naar buiten. Ik moest een boodschap aan mama overbrengen en ze fluisterde in mijn oor: "de Canadezen zijn in Franeker. Zeg dat tegen je moeder!" Aldus werd de bevrijding op de pastorie aangekondigd.

Al gauw was het groot feest in Achlum. Ineens waren er overal vlaggen, oranje hoedjes, toeters en muziek en in de kerk werd een soort dankdienst gehouden en hoorde ik voor de eerste keer het Wilhelmus zingen. Niet lang daarna zat ik aan tafel bij de familie Lemstra aan de middagmaaltijd toen de achterdeur openging en iemand riep: "je vader is gekomen!" En ja hoor, daar stond hij dan. Op zijn fiets met massieve banden helemaal uit Badhoevedorp en via de Afsluitdijk naar Friesland gefietst op zoek naar ons.

We dachten na de bevrijding snel naar huis te kunnen gaan, maar dat viel erg tegen. Er was nog geen vervoer. Het heeft nog tot juli geduurd voordat we terug konden gaan. Van de terugreis kan ik mij niets meer herinneren, behalve dat we 's morgens heel vroeg, en weer met paard en kar, zijn weggebracht.

-----'

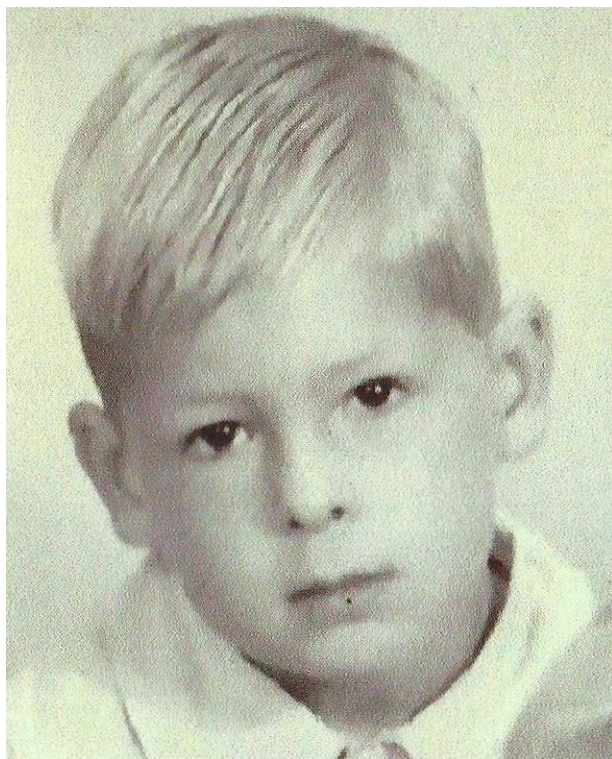
Ferry (1,5 jaar) schrijft;

Waar jullie mee bezig zijn dat vind ik kei-gaaf. Het is best wel mooi als je aan zo'n tijd in Friesland mooie herinneringen hebt.

Maar goed, ik kan het me niet zo goed herinneren natuurlijk, ik was nog maar een baby. Wel dat ik later een keer in Achlum ben geweest, maar toen was ik denk ik zo'n acht of tien jaar. Ik

vraag me soms af, of dat toen soms niet met dominee Mellink was, met die ouwe T-Ford of een andere auto? Ik weet het niet precies meer.

Dit is ongeveer wat ik me nog kan herinneren. Dit is het beetje dat ik nog weet. Ik hoop dat jullie daar iets meer aan kunnen doen.

Hans (6 jaar) schrijft;

De precieze datum, waarop het gezin de Jong per rijnaak naar Friesland vertrok is mijn niet bijgebleven. In mijn herinnering is de overtocht van Amsterdam naar Lemmer nogal snel gegaan. Ma de Jong met zeven kinderen werden in een laadruim van deze rijnaak gebracht met veel meer passagiers. Het aantal heeft kennelijk niet al te veel indruk op me gemaakt. De overtocht is aan mij voorbijgegaan, evenzo de aankomst in Lemmer. Vaag kan ik mij herinneren dat daar een aantal mensen stond te wachten om de diverse passagiers mee te nemen. Zelfs de aankomst in Achlum is mij grotendeels ontgaan. Dat zal ongetwijfeld aan mijn leeftijd hebben gelegen. Ik was destijds slechts zes jaar. Niettemin zijn me van het verblijf in Friesland veel herinneringen bijgebleven die een diepe indruk bij mij hebben achtergelaten en die wil ik hierbij optekenen.

Achlum, en in zekere zin uiteraard ook Friesland, roept bij mij altijd weer een zekere sympathie op. Het zal wel komen door het besef dat er toen veel Friezen waren, die zich het lot van mensen in nood uit het Westen aantrokken.

Mama, Nanny, Mia en Ferry werden ondergebracht in de pastorie van dominee Boerlijst. Elly bij een familie, waarvan ik me de naam niet kan herinneren. Rob bij de familie de Vries. Leo bij boer? En ik bij de boerenknecht, zoals dat toen heette: Nadema. Het onderkomen waarin ik terecht kwam was van het formaat “snoephuisje” uit de sprookjes van Grimm. Keukentje, eetkamertje de z.g. opkamer, die uitsluitend zondags werd gebruikt en alleen toegankelijk was op sloffen(!), een ouderslaapkamertje en een bedstee, waar ik werd ondergebracht. Mevrouw en meneer Nadema waren ontzettend begaan met ze en meenden mij in de eerste plaats te moeten “bijvoeden”, hoewel ik er naar mijn idee helemaal niet zo mager uitzag. De tijd die ik daar heb doorgebracht zal nooit meer uit mijn herinnering kunnen worden gewist. Het was naar mijn idee alleen maar een feest!

Dat verdient uiteraard uitleg!

(Op de foto; Sopsum, vooraan het huis waar de familie Nadema woonde)

In de eerste plaats kon en mocht alles. Ik werd eerst overal geïntroduceerd en bekend gemaakt met het dagelijks leven van deze mensen. Meneer Nadema werkte, zoals gezegd, bij de boerderij vlak naast hen. En die boerderij was in mijn gedachten van een enorme omvang. Wat ik mij voornamelijk kan herinneren is dat de hooizolder groot was en een prachtige speelplaats. Wie kon de verleiding niet weerstaan om van de hoogste plek in de boerderij in het hooi te springen? Een speelplaats pur sang! We moesten dat min of meer stiekem doen, omdat de boer het niet echt prettig vond.

Daarnaast beschikte de boer over een span paarden. Uiteraard waren dat de trekkers van de hooiwagens en andere karren. Al gauw was ik bevriend met deze dieren en dat was de boer niet ontgaan. Al gauw werd ik dus op de rug van één van de paarden gehesen als er weer een vracht goederen van het land moest worden gehaald. Mevrouw Nadema was er niet altijd gerust op, dat ik niet van het paard zou vallen en ik werd er ook vaak door haar vanaf gehaald. Ik wilde altijd helpen op de boerderij. Lang niet alles was voor mij geschikt, maar de boer bedacht dat een hooivork nog wel tot de mogelijkheden kon behoren. Aldus werd ik ingeschakeld om het hooi op de wagens te gooien, hoewel ik niet altijd de hoogte kon halen. Maar als de wagen volgeladen was, werd ik boven op het hooi gehesen en dan reden we naar de hooizolder, waar de wagen gelost werd door, jawel, ook die kleine 6-jarige snotneus. Ik kan me nog herinneren dat mevrouw Nadema zich dikwijls afvroeg of ze er wel goed aan deed om me mee te laten gaan met haar man en de boer. Dat kon ik merken als er over mijn aanwezigheid tijdens de werkzaamheden werd gesproken. Tenslotte voelde zij zich in het bijzonder verantwoordelijk.

Als de werkzaamheden op het land achter de rug waren moesten de paarden naar de wei worden gebracht. Na lang aandringen (of zeuren, zoals je wilt) mocht ik dat dan doen. Ik werd op de rug van een paard gezet - de namen van die paarden ben ik vergeten- hij kreeg een mep op de kont en liep of galoppeerde naar de hem bekende wei. Bij dat galopperen was ik doodsbenuwd. Ik moest me volgens de boer aan de manen vasthouden en de benen strak tegen het lijf van het paard aandrukken, maar ja, hoe moest ik met mijn lengte met m'n benen om dat beest heen komen? De gevolgen bleven dan ook niet uit. De zwarte Fries rook de hem bekende wei en gaf een beetje gas bij. Slingerend en hoppend trachtte ik op de rug te blijven zitten. En juist toen het paard door het hek wilde, blies de wind het hek dicht en remde hij, omdat hij een botsing wilde voorkomen. Ik viel met een klap van zijn rug vlak voor zijn voorbenen. Er was niets aan de hand, gelukkig kon ik gewoon opstaan. Het paard stond wat meewarig naar mij te kijken en wachtte netjes tot ik het hek kon openmaken. Bij het wegbrengen van het tweede paard ging het al wat beter, maar dat was ook een beest met een kalmer karakter. Zo heb ik nog veel op de rug van de paarden doorgebracht.

De boerderij, een veebedrijf met niet meer dan 22 koeien, lag naast de vaart waar de melkboot iedere dag langskwam om de melk op te halen en naar de melkfabriek in Achlum te brengen. Ook hier trachtte ik al gauw vriendschap te sluiten met de "kapitein" van de zeilboot. Al eerder had hij mij vertelt waar hij vandaan kwam en waarheen hij zeilde met de melkbussen. 't Was een jongen van een jaar of drieëntwintig.

De boot was een soort platbodem met vakjes op de bodem waarin de melkbussen pasten en vast stonden, zodat ze niet konden omvallen als de boot een beetje scheef zou hangen bij veel wind. Alle bussen waren gemerkt, waardoor de kapitein kon zien bij wie hij de bussen na het legen weer moest terugbrengen. Bij elk bruggetje moest het zeil even gestreken worden om eronder door te kunnen. In het begin ging ik altijd vlak langs de kant van het water zitten als hij voorbijkwam. De zeilboot veroorzaakte namelijk veel waterverplaatsing door het zog. Het fascineerde me in hoge mate om te zien dat bij het passeren van de boot het water aan de

zijkant van de vaart omhoog kwam. Na ongeveer een week kon ik het niet laten om te vragen of ik een stukje mocht meevaren. Tot mijn niet geringe verbazing stemde hij daarmee in, dat was wel clandestien, want ik had niets gevraagd aan mevrouw Nadema. De eerste keer heeft ze dan ook niets gemerkt. Tot de boer me een keer zag zitten onder de voorplecht van de boot, toen we onder een van de bruggen doorvoeren. Dat was pech, want het werd me daarna verboden om nog mee te varen. Maar ja, dat zeilen met een boot met melkbussen intrigeerde me zodanig, dat ik het toch ieder keer weer probeerde, ik bereikte ermee, dat het tenslotte oogluikend werd toegestaan. Of mama ervan wist heb ik me nooit afgevraagd.

Met de "kapitein" had ik al snel afgesproken dat ik mee zou gaan om de melk op te halen en daarna naar de fabriek te brengen. De vaart kwam uiteindelijk uit op het Van Harinxmakanaal. Als we daarop uitkwamen leek het wel of we op zee waren gekomen. Zo breed was ik natuurlijk niet gewend! Natuurlijk was ik best bereid om de zware melkbussen op hun plaats te zetten, alleen waren ze soms zo zwaar dat hij me moest helpen. Zo gezegd, zo gedaan. Maar tot mijn teleurstelling kwam hij niet elke dag langs. Een paar keer per week pikte hij me op bij het huisje waar ik woonde, maar om de zeiltocht zo lang mogelijk te maken liep ik hem dan maar een flink eind tegemoet. Dan moest ik ook weer niet te ver in zijn richting lopen, want dan kwam ik te dicht in de buurt van de plek waar Leo zich bevond. Die had het zeker aan mama verteld. Ik sjouwde me bij de melkfabriek kapot aan die bussen om maar "in dienst" te kunnen blijven. Aan het eind van de tocht was ik kapot, maar dat kon ik niet laten merken. Hij zeilde me terug naar huis en ik had opnieuw een fantastische dag achter de rug.

Foto: op de achtergrond de coöperatieve Stoomzuivelfabriek te Achlum

Een melkboot was trouwens niet de enige boot, waarop ik soms mee mocht varen. In Achlum bestond er ook een punter, waarmee tonnen met fecaliën werden vervoerd. Niet alle toiletten in die tijd waren al voorzien van spoeling. Er werd nog gebruik gemaakt van de z.g. poepton en die werd dan opgehaald. De boot werd ook wel de "strontschuit" genoemd. Nou ging het mij niet zozeer om de stront als wel het feit dat je weer op het water was en kon varen door de sloten en vaarten rond Achlum. Fascinerend! Er was echter een probleem: nadat ik op die punter was geweest kon ik nooit ontkennen, dat ik meegevaren was, want mijn kleren schenen

te stinken naar minder prettige stoffen. Vooral als ik me moest verstoppen onder de voorplecht van die punter. Aaarch wat een stank! Er kwam al gauw een eind aan dit avontuur toen Elly me zag zitten onder die voorplecht toen we bij haar huis voorbij voeren.

Een van de fijnste dingen die ik deed was toch altijd het zwerven langs de sloten en vaarten in de directe omgeving. Op de boerderij had ik een polsstok gevonden. De boer was zo vriendelijk om die te verkleinen naar mijn maat. Hij legde ook uit hoe ik moest springen en ik oefende dan ook in kleine greppels, net zolang tot ik de grote sprong waagde. Die stok nam ik altijd mee als ik ging "zwerven". Mevrouw Nadema drukte me op het hart dat ik in het zicht van het huis moest blijven. Dat kon ook best, want er waren zoveel sloten en vaarten in de buurt.

Overal waar ik ging kon ik het huis zien. Het gewoon stilzitten langs de kant en tussen het riet, kijkend naar de stekeltjes en salamanders, de visjes en ander gespuis in het water, intussen luisterend naar de weidevogels, was een absoluut genoegen. Het kan me tot op de dag van vandaag nog boeien en als ik weer eens langs een sloot of waterkant kom, zie ik weer die beelden en ruik ik daarbij altijd weer die geuren en geluiden. Nostalgie, nietwaar?

Als ik het goed heb onthouden had mam met mevrouw Nadema afgesproken dat ik (soms met Leo) op gezette tijden naar de pastorie zou komen, gewoon om m'n moeder af en toe nog eens te kunnen zien. In ieder geval vond ik het altijd weer leuk om door de weilanden, door de hekken en over sloten naar Achlum te lopen. Ik moest dan ook langs weiden waar andere beesten stonden, w.o. stieren. Op de een of andere manier ben ik bang gemaakt door iemand die me had verteld, dat stieren gevaarlijk zijn. Voor zover ik weet was ik van nature niet bang voor dieren, maar dit maakte me toch extra alert. Ik moest over een wei, waar een paar stieren stonden en had me derhalve voorgenomen om mijn polsstok mee te nemen, ik kon dan in noodgevallen over de sloot springen. Waarmee ik echter geen rekening had gehouden, was de breedte van die sloot. Op een keer ging ik welgemoed naar Achlum, met polsstok en naderde de stierenwei. Geen probleem, dacht ik, als het gevaarlijk wordt spring ik zo over de sloot. Dat bleek een misrekening. Met enige argwaan concentreerde ik me op de stieren en besloot die wei wel "te nemen". Ze letten toch niet op mij, dacht ik. Toen ik plotseling meende dat een van die beesten me toch in de gaten kreeg en ik in vertwijfelde angst naar de sloot rende om erover heen te springen met mijn polsstok, bleek van springen geen sprake: de sloot had ineens de breedte van een flink kanaal! Wat nu? In paniek rende ik langs het kanaal naar het eerst volgende hek, sprong erover en voelde me een stuk veiliger. Om er zeker van te zijn dat de stier me niet nasprong keek ik achterom en kwam tot de ontdekking dat ik me vreselijk had aangesteld, want van enige achtervolging door een stier was in het geheel geen sprake. Alle stieren stonden nog op dezelfde plaats als daarvoor! Maar ik had m'n polsstok nog! Dat wandelingetje heb ik nogal eens gemaakt, ondanks m'n zes jaar. Als kinderen van zes tegenwoordig zouden uithalen wat ik toen heb gedaan, worden de ouders voor gek verklaard, dat zoiets kan gebeuren.

Eigenlijk ben ik op jonge leeftijd ook altijd al een zwerver geweest. Altijd probeerde ik op enige manier ergens te komen. Ik wist dat de boer nogal eens een paard en wagen nodig had, die huurde of leende hij en daarmee vervoerde hij spullen naar de dorpen Hitzum en Arum. Wat de vracht inhield heb ik nooit geweten: misschien wilde ik dat ook niet. Het enige wat me interesseerde was mee te mogen rijden. Want met paard en wagen op de weg zijn gebeurde ook niet elke dag! En zo gebeurde het dat ik met de boer en soms met de boerin op de bok zat om goederen ergens af te leveren. Heerlijk, die knol voor je, terwijl hij soms zijn drollen op de straat liet vallen (en dan die geur ervan!), nergens in de wereld kon je dat meemaken. Voor onderweg had de boerin meestal wel koffie in een thermoskan mee gegeven en een fles melk voor mij. Geen gewone melk, maar melk direct van de koe. De wagen, voorzien van houten wielen met ijzeren banden, hobbelde over niet altijd strakke wegen en boeren paden. Het geluid

dat werd veroorzaakt door die wielen en alle andere ervaringen door de tijd heen roepen nog steeds fijne herinneringen op aan Friesland, in mijn herinnering was het altijd mooi weer als we weg gingen, of als ik ging zwerven.

Om vooral niet te vergeten: mijn tijdelijke Friese ouders hebben mijn verblijf daar tot een van de fijnste van mijn leven gemaakt. Ik zal ze nooit vergeten, hoewel ik ze helaas nooit meer heb kunnen ontmoeten. De wijze waarop ik daar nu nog op kan terugzien is uniek. Ik heb een fantastische jeugd gehad, waarin het tijdperk Friesland een bijzondere plaats inneemt. Elke gedachte aan die tijd en alles wat ik toen heb gedaan en uitgevreten geeft me iedere keer weer voldoening. Ik zou soms zo weer terug willen naar die tijd. Het opschrijven van mijn ervaringen houdt de herinnering levend.

Leo (12 jaar) schrijft;

“ Fryslân boppe, Hollân yn de groppe”

Waar ben ik?

Ik schrik wakker. Waarom ronkt het zo? Gaan ze Schiphol nu al wéér bombarderen? Raar bed. Nee. Ik lig op stro? Bij een vaag lichtschijsel kan ik mijn omgeving zien: heel veel stro en veel kinderen om me heen. De meeste kinderen slapen. Langzaam dringt alles weer tot mij door.

We zijn op weg naar Friesland. Aan boord van de rijnaak die in de nacht het IJsselmeer oversteekt van Amsterdam naar Harlingen. Ja, het is februari 1945 en oorlog. Bij daglicht oversteken naar Harlingen trekt geallieerde vliegtuigen aan die weg -, water- en treintransporten aanvallen om de transporten van de Duitse bezetter te bestrijden. Het is winter en het is koud. Ik heb teveel stro weggewoeld en nu lig ik op de harde grond.

Ik trek wat stro bij elkaar en kijk of ik mijn broertjes en zusjes kan zien. Nee dus. Waarom liggen ze ergens anders? Ik weet dat Papa in Badhoevedorp moest achterblijven. Mama is hier ook niet. Ik denk dat zij met Mia en Ferry boven slaapt in een kajuit, dat zal wel. Het knaagt in mijn maag en ik voel me niet lekker. Ja, ik wordt volgende maand dertien, maar ik ben wel zenuwachtig. We gaan naar Friesland naar Achlum. Dat ligt dicht bij Harlingen, waar zullen we allemaal terecht komen? Ik hoop maar dat we allemaal in één huis komen. Ze hebben wel verteld dat mama naar dominee Boerlijst gaat, maar gaat ze daar dan alleen naar toe en wij dan? Moeten wij dan met de rest ergens anders naar toe....? Dat kan toch niet? Waarom blijven we niet bij elkaar? Schiphol wordt weer gebombardeerd.

Het luchtafweergeschut achter ons huis, “achter het hek” achter de Roerdompstraat, knalt als bezeten. De zoeklichten bundelen zich en vangen weer een vliegtuig in de nacht. We horen hoe scherven van de granaten af en toe op het dak vallen. Eén van de bommenwerpers in het centrum van de zoeklichtbundels valt in stukken uit elkaar, dat kun je goed zien...iedereen is wakker, en bang. Bang dat er weer een bom verkeerd valt. Lichtflitsen schieten door de donkere kamer.....Boooooiiiing!!!!

Met een schok schrik ik wakker. Gelukkig, ik droomde het maar. Getverderrie, ik ben nat! Ik probeer te ontdekken waarom het zo nat is waar ik op lig, maar ik kan niets vinden. En dan voel ik het: ik heb het van de schrik in mijn broek gedaan. Nee he? Ik heb een rijbroek aan. Een rijbroek die nog van tante Marjan is geweest. Gedver, die is dus nat. Gelukkig is het nu nog donker en niemand ziet het, maar ik heb ook geen andere broek. Ik weet niet wat ik moet doen. Hoe moet dat straks als het licht is? Misschien is het dan wel opgedroogd....ik heb ook geen andere broek bij me. Als ik weer wakker word ligt het schip al stil. Het geronk is afgelopen. Langzaam wordt iedereen weer een beetje wakker. Veel kinderen om mijn heen kijken verdwaasd om zich heen en soms begint er een te huilen. We zijn aangekomen in Harlingen. We worden opgehaald en zijn weer bij elkaar. Buiten de boot op de kade van Harlingen, staat een boerenwagen met een paard ervoor. Daar moeten we allemaal op. En zo begint de tocht naar Achlum, vijf kilometer onder Harlingen.

Ondergebracht.

Ik wordt naar de Vries gebracht aan de Hitzummerweg.

Het huis rechts is een dubbel huis, daar woonde de familie de Vries (nu woont Wiebe Scheltema daar)

Dat is een beurtschipper. Beppe woont er ook nog en ze hebben twee zoons van ongeveer achteen en tweeëntwintig jaar. Ze wonen in een klein huisje en ik kan daar niet slapen. Ik ga net als de twee zonen slapen in één van de twee beurtvaartschepen, die achter het huis in een smal vaartje liggen. In het vooronder zijn twee slaappleatsen. In één van de twee moet ik slapen, samen met de oudste zoon.

Mama is in de pastorie bij dominee Boerlijst, samen met Nannie, Mia en Ferry. Elly is bij een boer, schuin aan de overkant. Rob is bij de Vries in het dorp en Hans is bij twee mensen in Sopsum, een gehucht met een paar boerderijen tussen Achlum en Hitzum.

Ik ben in een heel klein huisje met een heel kleine woonkamer. In het midden staat een tafel met een olielamp erboven. Er staat een potkachelkje en het is er warm. Ik moet steeds veel eten natuurlijk. Maak ik moet steeds zov el eten.....ze vinden dat ik het nodig heb, maar het is altijd te veel. Ik ben er niet mee aan gewend. Maar gelukkig, het zijn geen suikerbieten!

Suikerbieten! Opeens herinner ik me iets....

Ik ben allen thuis in Badhoevedorp. Het is december 1944. Hongerwinter. Ik weet niet precies meer waarom ik alleen ben, maar ik weet wel dat ik ervoor moet zorgen dat het noodkachelkje blijft branden, want er staat een pannetje op met suikerbieten, waarvan stroop gekookt moet worden.

*Er wordt gebeld, ik doe de deur open en daar staat een meneer met een hoed op. In de sneeuw. "Is je vader thuis?", vraagt hij. "Nee meneer, er is niemand, ik ben alleen." De man zegt: "Ik ben Tydeman, de directeur van de Rijkspostspaarbank en ik kom even naar je vader kijken. Mag ik binnenkomen?" Ik zie hoe koud hij het heeft en laat hem binnen. Ik herken hem wel van een foto, die ik eerder heb gezien. "Mijn vader en moeder en de anderen komen straks weer terug", leg ik uit. "Wat doe jij?", vraagt hij als hij ziet dat ik het noodkachelkje bijvul met wat houtsnippers. "Ja, ik moet stroop maken van suikerbieten en daarom moet het kachelkje goed blijven branden." Er is al een beetje stroop te zien als we beiden in het pannetje kijken. "Mag ik eens proeven?", vraagt hij. Beiden steken we een vinger in de warme stroop en likken die af. "Hm, lekker," zegt-ie. Ik bekijk hem nieuwsgierig. Gewone man. Hij doet aardig tegen mij. "Dag meneer", zeg ik als hij na een half uurtje weer gaat. "Ik zal mijn vader zeggen dat u geweest bent." "Doe dat," zegt hij, "en doe hem de groeten van mij." Ik stelde me hem altijd voor als de strenge gerechtigheid zelf: **de directeur van de rijkspostspaarbank!***

De mensen zijn wel aardig, maar ik vind het niet leuk om all en te zijn. Ik ben er niet lang, want....

Schrik!

De derde nacht in het schip word ik wakker van rumoer buiten het schip. Er wordt geroepen en met deuren geslagen. Daarna is het stil. Ik hoor niets meer en slaap weer in. Om een uur of zeven word ik wakker. Het bed aan de andere kant is leeg en ik lig nu ook alleen in het schip, ik lig wat te draaien, want ik lig niet lekker. Het kussen is te hard. Als ik het optil om het op te schudden vind ik een geladen Smith&Wesson-revolver onder mijn kussen en ik denk meteen aan het lawaai van die nacht.....

Als ik mij aangekleed heb en naar het huisje ben gegaan en daar vertel wat ik onder mijn hoofdkussen heb gevonden schrikken ze flink en zeggen: "Do meist d er net ien wat oer sizze hear!". Diezelfde dag nog moet ik ergens anders naar toe.

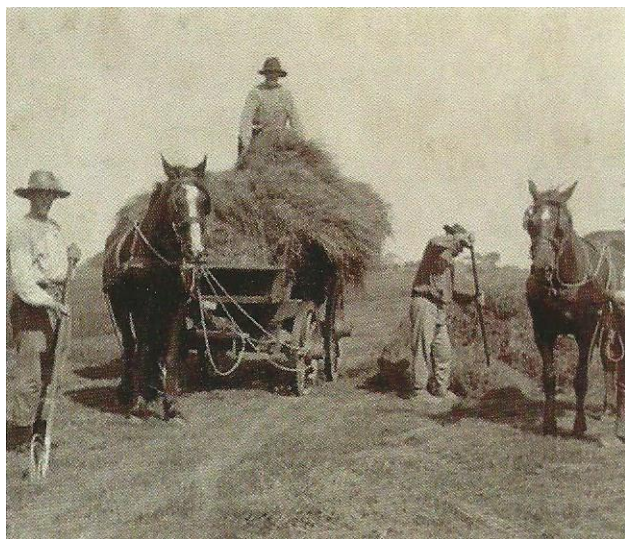
Opnieuw ondergebracht.....

Ik ben nu in Sopsum vlak bij Hans. Sopsum ligt halverwege Achlum en Hitzum. Ik kom in een boerderij met een gezin met drie kinderen. Jan, de oudste is een jaar jonger dan ik, dan komt Bauke, een donderstraal van acht jaar en dan Anneke, die nog klein is. Hun moeder is een stevige gezette Friese vrouw met blond glad achterovergekamd haar, die de hele dag een schort voor heeft. De boer is kleiner, heeft borstelige wenkbrauwen en kijkt "donker" uit zijn

ogen. Mem is een nuchtere Friezin. Heit is een wat norske, ontoegankelijke man. Ik ga vaak naar Hans toe. Hij woont in een klein huisje bij twee vriendelijke mensen. De man werkt als knecht bij een naastliggende boerderij. Zoals op de boerderij waar ik ben hebben ook zij een woonkamer en een mooie kamer. In die mooie kamer mag je alleen op zondag komen, als er een kopje koffie gedronken wordt.

De boerderij...

Ik slaap in een bedstee in de kleine stal, in die stal staan geen dieren. De boerderij is niet zo groot. Er zijn een paar koeien, nog wat kleine dieren en twee paarden. Een van die twee is een lastig paard. Ik vind deze boer niet aardig, want ik zie vaak dat hij het paard schopt en het met een hooivork slaat. Het is er wel leuk, er is ook een grote hooischaar met veel hooi. Vanaf de balken springen we naar beneden. Op een bepaalde plaats is een flink harde plek in het hooi, maar we weten dat en springen er daarom altijd naast. We mogen niet in het hooi graven en als het te plat gesprongen is halen we het van de zijkanten weer naar het midden. Ik begin steeds meer Fries te leren omdat ze het vertikken om ook maar één woord Hollands tegen mij te praten. "Do meist net mei dyn klompen yn it lyts bûthûs", roep ik al, als ze met hun klompen de kleine stal binnenlopen. Mem is wel aardig voor mij, maar Heit had kennelijk liever gezien dat ik ergens anders was gaan logeren. Is hij onder druk gezet door de kerkse getrouwen van dominee Boerlijst? Ik moest tenslotte snel weg bij de beurtvaartschipper en ze konden zo snel niet een ander adres voor me vinden.....ik ben in dat Friese boerengezin wel een vreemde eend in de bijt. Een jongetje "út Hollân", dat geen woord Fries praat. Jan en Bauke die nooit iets anders hebben gezien dan de drie boerderijen uit de buurt en de school in Hitzum. Ze vinden het af en toe wel moeilijk dat hun moeder ook nog voor die vreemde indringer zorgt...Jan kan dan ook af en toe wel heel venijnig naar mij uitvallen en Bauke is een driftkop. Maar, we spelen op de boerderij toch wel veel met elkaar. We mogen vaak op de wagen mee met de boer, we mogen mee het land in en we mogen op het hooi staan als de wagen hoog opgeladen is. We mogen nadrukkelijk niet in de hooiberg graven. We hebben later gezien waarom niet.

Vijf kilometer verderop moet een paard worden opgehaald. Ik ga met Heit mee achterop de fiets. Ik moet het paard thuisbrengen. "Ga er maar op zitten, hou je maar vast aan zijn manen, het paard weet zelf wel de weg naar huis." En nadat hij mij op de rug van een enorm (breed!) paard geeft geholpen is Heit met zijn fiets op weg naar huis. Ik heb het gevoel dat ik op de rug van een locomotief zit, zo breed is dit geval. Ik lig bijna voorover op het paard om zijn manen goed vast te kunnen houden! Het paard begint langzaam te stappen en naarmate we vorderen

krijg ik wat meer zelfvertrouwen. Maar ja, ik moet Hitzum nog door! Op het moment dat ik langzaam begin te denken dat ik toch nog wel een goede ruiter zou kunnen worden sjokt het paard de bebouwde kom van Hitzum binnen. En daar begint de ellende. Een paar Friese jongetjes die mij al kennen van de school in Hitzum, roepen: "Hé, dêr komt dy Hollânner op in hynder!" Zij vinden dat die knol te langzaam voortsjokt en beginnen het beest met geroep en geschreeuw tot een hoger tempo aan te zetten. Nou, dat werkt! Na een forse tik op de kont van het paard begint dit te draven. Het langzame gesjok gaat over in een draf, met als gevolg dat mijn een uur van tevoren genuttigde maaltijd met anti-peristaltische bewegingen mijn lijf aan de verkeerde kant probeert te verlaten. Daar komt nog bij dat ik alles in het werk moet stellen om te voorkomen, dat ik op een andere manier de rug van het dier zal verlaten dan een professionele manier van afstappen. Later begreep ik, dat ik het paard rijtechnisch op een "western" manier moet hebben bereden.

Het geschreeuw wordt minder luid, omdat de twee jongens er genoeg van hebben om achter ons aan te draven en ook omdat ze zien dat ik toch niet van het paard val. Gelukkig, ik ben Hitzum door, nog een paar kilometer. Inderdaad, het paard sjokt weer uit zichzelf de goede kant op en stopt net voor het hek van de oprit naar de boerderij. Dat gaat niet vanzelf open, dus laat ik me van het paard in de berm glijden, maak het hek open, geef het paard een tik op z'n bil en zeg: "Naar huis jij!". Gelukkig verstaat het ook een paar woorden Hollands en daar gaat het in een drafje naar de stal. "Bist der ôfdonderd?" vraagt de boer die het paard opvangt. "Nee, fansels net!" is het enige dat mij invalt. Ik ben wel blij dat ik er weer ben.

't Is eind maart. Het is goed weer en de zon schijnt. Goed weer om de koeien en een paar kalveren in de wei te laten. Maar dat gaat niet zoals: de deuren van de stal open en, hup, naar buiten met die beesten! Nee, eerst moeten Jan, Bauke en ik naar buiten en ons opstellen bij de vaart die langs de boerderij loopt. Dat moet, omdat de koeien in hun eerste contact met de lentelucht doldriest rondrennen en zomaar de vaart in kunnen rennen. Het is heel leuk om te zien hoe ze, met recht dolblij, rondrennen als ze het groene lentegras onder de hoeven krijgen. Je denkt dat ze soms met vier poten tegelijk de lucht inspringen! Koeien, die bokkensprongen maken. Na ongeveer een kwartier zijn ze wat uitgeraasd en beginnen ze rustig te grazen. We kunnen weer naar binnen. Tot aan de avond, want dan gaan ze weer "op stal".

De aardappelhoop gaat open, de geogste aardappelen zijn opgehoopt en bedekt met riet, stro en grond. Het is voorjaar en de boerin heeft aardappelen nodig. En niet alleen zij, maar ook anderen, want er komen veel liefhebbers op af. Dat schijnt leuk te worden. Jan en Bauke gaan graag mee. Dat willen ze meemaken. Als de hoop wordt opengemaakt beginnen Jan en Bauke heen en weer te rennen. Nu weet ik waarom ze zo graag meegaan; het barst van de vluchtende veldmuizen en ze proberen ze te vangen. Dit wil ik ook wel eens proberen en het duurt niet lang

of ik heb er zes gevangen. Lang houd ik ze niet gevangen in mijn handen, want hun tandjes zijn heel scherp en ze bijten flink om zich heen! Au, en dat redt hun leven. Ik laat ze gauw los en ze vliegen alle kanten op.

Na het melken van de koeien wordt de melk op de toen nog gangbare manier in melkbussen gestort. De melkbussen worden op een steiger langs de vaart gezet en ze worden opgehaald door een schipper met een platbodem. Hij vaart ermee naar de zuivelfabriek in Achlum. Terugkomend neemt hij de eerder opgehaalde melkbussen weer op en die zitten dan vol met wei voor de varkens en met karnemelk voor de andere dieren. De karnemelk drinken we heel vaak en veel uit de deksels.

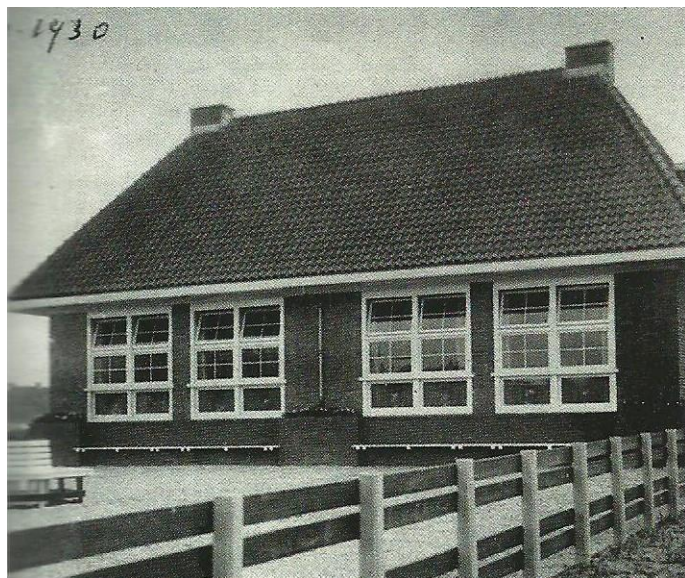
We moeten heel veel geduld hebben, heel stil zijn en niet te veel bewegen. We mogen wel kijken hoe de boer bij een van de paarden bezig is. Er moet een veulen geboren worden. De merrie ligt daarom in een aparte stal op veel stro. Zo ongeduldig als hij soms is met een van zijn paarden, zo zorgzaam is hij voor de merrie, die het kennelijk moeilijk heeft met de bevalling. Het duurt heel lang. We gaan af en toe even weg, maar komen steeds weer terug omdat we niets willen missen van het wonder. De merrie ligt op haar zij en haar buik golft. We horen hoe ze af en toe zucht en kreunt. Soms gaat ze even op haar buik liggen en kijkt dan achterom. Ja, nu is er iets te zien van het veulen. Door het vlies heen zien we de benen steeds verder naar buiten komen.....

Even later is het hoofdje van het veulen ook te zien. We denken dat het goed gaat. Een kwartier later is het veulen geboren en ligt het achter de merrie. Het veulen is nog gewikkeld in een vlies, maar het beweegt gelukkig. De merrie komt nu overeind en likt het veulen. Het is helemaal een wonder als het net geboren veulen meteen in de benen probeert te komen. We moeten wel lachen. Haar lange benen zitten haar nog in de weg. Ze heeft ze nog niet onder controle, maar ze houdt net zolang vol tot ze staat. ...

Ze begint meteen te zoeken naar de melk die ze nodig heeft. "Die melk is heel zoet", zegt Mem. We gaan die avond allemaal veel later naar bed dan anders. Het kan ook anders gaan. Dat is

niet zo leuk om te zien. Een koe heeft later zoveel moeite met het werpen van een (dood)kalf dat het door de veearts op het laatst in delen uit de koe moet worden gehaald. En dat is een zware klus voor die veearts.

Naar school

Ik ga ook naar school. De lagere school in Hitzum. Dat is ongeveer drie kilometer lopen. Eerst door de weilanden en het laatste stuk over de weg. Ik kom in de zesde klas en de meester heet Meesters. Jan en Bauke gaan 's morgens ook mee. Jan zit één klas lager en Bauke twee. De jongens en meisjes in de klas moeten wel erg wennen aan een jongen uit het westen. Die geen Fries kan praten en bovendien ook nog oma-schoenen aan heeft! Ik heb die schoenen gekregen van de familie van de beurtschipper omdat mijn kleppers met leren bandjes kapot waren gegaan en niet meer gemaakt konden worden. Mijn vader repareerde die dingen altijd, maar ja, die was in Badhoevedorp achtergebleven. In die oorlogstijd moest je voor nieuwe schoenen distributiebonnen hebben. Die hadden we kennelijk niet meer....

Ik vond het niet zo leuk op die school, maar ik heb daar wel Fries geleerd. Want denk maar niet dat ze daar ook maar één woordje Hollands tegen mij spraken. Tegen mij zeiden ze steeds: "Fryslân boppe, Hollân yn 'e groppe!" Maar die Friezen zeiden dat ook van Groningen; "Grins yn 'e groppe". Op school leer ik dat Friezen heel trots zijn op hun provincie, hun taal, hun kaatsen en de Elfstedentocht. Bij de bevrijdingsfeesten heb ik wraak weten te nemen op al dat gepest op school. Maar daarover later meer.

Achlum

We gingen 's zondags in Achlum naar de kerk. Dan zag ik Nannie, Elly, Rob, Mia en Ferry. En mama natuurlijk. Soms gingen we naar Hitzum. Hans zag ik vaker, omdat die bij mij in de buurt "woonde". Ik miste mama wel. Zoals ik daar nu naar kijk, heb ik toen al gevoeld dat zij zich helemaal niet prettig voelde in die situatie. Ze at "genadebrood", omdat ze door de oorlogsomstandigheden en de hongerwinter in het westen van Nederland niet goed meer voor haar kinderen kon zorgen, zeker als het om voedsel ging. Dominee Boerlijst in Achlum, die eerst in Badhoevedorp had gestaan, heeft haar en haar kinderen in Achlum opgenomen. Pure charitas. En al waren wij niet de enigen die in Friesland werden opgevangen, dit knaagde aan haar trots. Ze was afhankelijk van de goede bedoelingen van anderen. Ze maakte met drie

kinderen, Nannie, Mia en Ferry, deel uit van een domineesgezin en leefde onder hun dak. En die Boerlijst was me er eentje. Een redelijk fanatieke protestantse papenhater. Als zijn jongste dochtertje Anneke met een lepel in haar papbord sloeg, zodat de pap in de rondte vloog en "paap!" roept, zegt hij: "Anneke, zeg maar paap, zeg maar paap!" En lachen dat hij dan deed...mama vond dat niet passen voor een dominee. En daarmee leerde ze hem in de privésfeer anders kennen dan ze hem kende op de kansel.

In dat gezin was ook nog een schoonzus van hem opgenomen én, dat weet ik nog héél goed, een Limburgs meisje, Paula Tulfer. Ze had prachtig zwart haar en mooie blauwe ogen. Ze was ongeveer net zo oud als ik, en ik was vreselijk verliefd op haar. Denk ik. Ja, PaulaTulfer, en ze heeft het nooit geweten. Misschien is het wel een "ondergedoken" joods meisje...

Ik ga vaak naar mama. Dat is drie kwartier lopen door de weilanden en klimmend over hekken. Ik wil altijd iets voor haar meenemen. Ik heb op de boerderij goed te eten. Brood met spek. Op een dag denk ik: "Oh, dat kan ik wel meenemen". Ik krijg toch elke dag genoeg te eten. 's Morgens bij het ontbijt maak ik bijna elke week stiekem een paar sneetjes brood met spek, en stop die in mijn zak. In mijn bedstee ligt een doos met spelletjes. Ik maak die leeg, stop daar de boterhammen in en neem ze mee naar Achlum. Ik wist dat niet, maar later heb ik gehoord dat ze die boterhammen, samen met Nannie, Mia en Ferry opat in haar slaapkamer, omdat ze toch niet genoeg te eten had gehad. Door bescheidenheid en haar gevoel van afhandkelijkheid eet ze te weinig om maar niet te veel tot last te zijn. ...

Hoever kan een bescheiden mens gaan in een afhankelijke situatie...haar gezin door deze hongerwinter uit elkaar gevallen en haar man achtergebleven in Badhoevedorp, zonder telefoon, of post. Wel mocht ik elke keer weer twee boeken van Karl May meenemen, uit de boekenkast van Boerlijst. Ik heb ze in die maanden allemaal gelezen.

De bevrijding

Het is denk ik eind april. De bevrijding van Nederland gaat voort. Van het nieuws daarover hoor ik weinig in het gehucht Sopsum. Ik ben weer op woensdag in Achlum. Op die dag openen de bevrijders het vuur op de kazematten aan het begin van de Afsluitdijk. Kornwerderzand is het doel. Het geschut en de granaten vliegen met gillend lawaai over onze hoofden. Maar dit alles weten we pas later...

Mama is bang en vindt dat ik terug moet naar de mensen die voor me zorgen. Ze kunnen niet opgebeld worden. Er is geen telefoonverbinding. Ze hoort het oorlogslawaai en ze wil niet dat ik alleen ga. Ze gaat dus met me mee naar Sopsum, vier kilometer lopend door de weilanden en klimmend over hekken. Ik zeg tegen haar dat ik het verder wel alleen kan, maar dat wil ze niet. "Nee ik wil zeker weten dat je goed aankomt", ik zie hoe bang ze is en ik hou vol dat ik het wel alleen kan. "Ik hoef nog maar een paar honderd meter en dan ben ik er. Ik kan de boerderij al zien". "Goed", zegt ze, "ga maar ik blijf hier wel wachten totdat ik zie dat je binnen bent". Ik ben misschien wel net zo bang als zij voor de over mijn hoofd fluitende granaten en ga alleen verder. Ik kijk om als ik bij de boerderij ben en zie haar in de verte op een opstap bij een hek staan, zodat ze hoger staat en mij goed kan zien. Ik zwaai naar haar en ze zwaait terug. Daarna vangt ze de terugweg aan, drie kilometer door weilanden en over hekken, terug naar Achlum....

Een paar dagen na het kanonvuur komen er vreemde mensen op de boerderij. De boer schijnt ze te kennen. Ik heb ze nooit eerder gezien. Ze hebben het over de bevrijding en de vlucht van de Duitse bezetter. Ze zijn erg vrolijk en we horen dat de Duitsers zich terugtrekken. Eén van hen heeft een oranje band met de letters BS om zijn bovenarm. Na een luidruchtige conversatie gaan ze gezamenlijk naar de hooischaar en beginnen het hooi weg te halen. Aha, daarom

mochten we niet teveel graven in het hooi, want vanonder de bult hooi komt een prachtige personenauto van het merk Ford tevoorschijn! Als kinderen zo blij zijn ze als de auto na het vullen van de tank en het plaatsen van een accu bij het starten meteen werkt. Hij kan weer rijden!

Papa is ook naar Achlum gekomen. En twee dagen later sprak hij Fries: "de foardoar stiet iepen!"

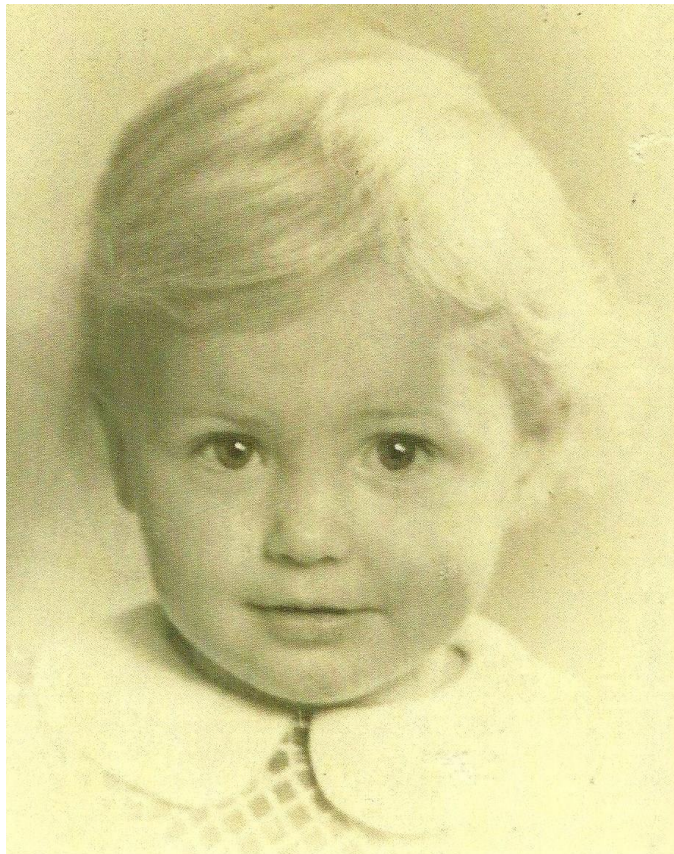
Een dubbele bevrijding op school

Er komt natuurlijk ook een bevrijdingsfeest op school. Met veel toeters en bellen en veel lekkere dingen wordt op school in Hitzum een sportdag georganiseerd. We doen mee aan verspringen, hardlopen, zaklopen, klimmen en meer van dat soort sporten. Ik doe fanatiek mee en denk daarbij ook nog aan de Hitzumer jongens, die mij soms pestten en ook treiterden met het paard....Ik win vijf wedstrijden, heb de meeste punten gehaald en ik krijg als prijs vijf guldens....

Weer thuis

Eind mei, begin juni zijn we weer thuis in de Jan van Gentstraat. Er zijn bevrijdingsfeesten in Badhoevedorp. Ik ben ziek en lig in bed; hooikoorts! Zwaar niezen en heel erg tranende ogen. Nooit eerder last van gehad en nu wel. Zeker overgehouden aan het boerenleven gedurende vier maanden.

Hoe dan ook; de Friezen kunnen bij mij niet kapot!

Mia (2,5 jaar) schrijft

Mijn herinneringen aan de periode in Friesland is beperkt en waarschijnlijk “ gekleurd” door de verhalen die er later over in de familie werden verteld. Ik was bijna 2,5 jaar oud toen we in Achlum aankwamen.

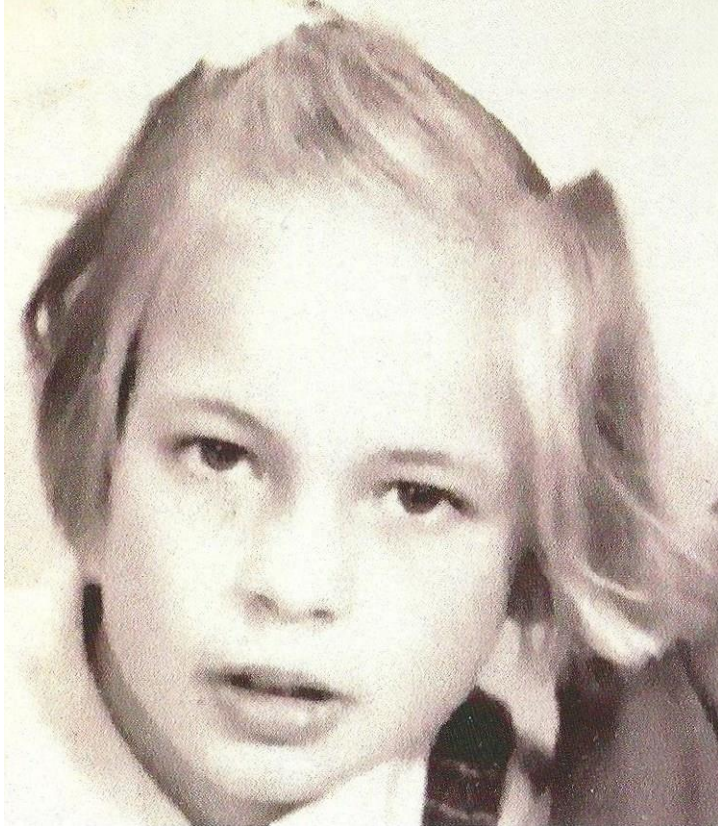
Wat ik me echt uit die tijd herinner is: papa, mama en nog meer grote mensen achter op het balkon bij oma aan de Burg. Amersfoordtlaan. Het was donker en er was veel schitterlicht in de lucht. Ook hoorden we zware ontploffingsgeluiden. Ik herinner me een heel opgewonden sfeer en veel geroep door alle aanwezigen. Daarna gingen we naar binnen. Later heb ik gehoord dat het een bombardement op Schiphol was, kort voor vertrek naar Friesland. Van de reis naar Friesland herinner ik me niets.

Wel heb ik herinneringen aan het dorp Achlum, ik herinner me de pastorie en het grindwegje ervóór langs. De Terp. De kerk er schuin tegenover. De kerk en het huis waren in mijn herinnering immens groot, maar bleken bij een bezoek later op volwassen leeftijd echt veel kleiner te zijn!

Ik herinner me ook de geur van nat grind. Steeds als ik, vooral in het voorjaar, buiten kom na een regenbui heb ik, door de geuren, Achlum op mijn netvlies. Ik herinner me dat het grindwegje naar links afboog en dat het dorp daar was. Er was water midden in het dorp. Ik herinner me de keuken in de pastorie, en veel, heel veel benen en schorten om me heen. Ik was twee-en-een-half en niet groter dan een grote-mensen-been, dus dat snijdt hout. En de vrouwen, de domineesvrouw en mama, zullen wel steeds schorten hebben gedragen, dus dat klopt ook wel. Ik herinner me ook dat het heel druk was met veel mensen in de pastorie. Er was veel kindergehuil en druk gepraat. Buiten vond ik het fijner.

Van de terugreis en de gebeurtenissen daarna herinner ik me ook niets. Ook niet van de verhuizing naar de Jan van Gentstraat. Een beperkte herinnering, maar wel indringend aanwezig. ...

Nan (11 jaar) schrijft

Vertrek van de De Ruyterkade in Amsterdam in februari 1945

Er waren toch wel 100 tot 150 kinderen (in mijn beleving) aan boord. Uitgemergeld! Eén jongetje ging nog iets uit de vuilnisbak schrapen! Een lijkkleek, écht eng kind. Maar mee ging hij wel. Ik heb mij vaak afgevraagd hoe het dat jong is vergaan. Hij was óók een jaar of tien.

Toen moesten wij afscheid nemen van mama, Mia en Ferry. Zij werden ondergebracht boven in een ruimte bij de kapitein (zei mama toen). Mama werd gevraagd of ze nog drie of vier kinderen erbij kon hebben.

Maar 's nachts gingen er kinderen overgeven. En wij lagen op stro! Wel bij Leo, Elly, Hans en Rob. Wat zij er nog van weten weet ik niet. Het stonk als de pieten!

Aankomst Harlingen

Dat was zó hartverwarmend! Iedereen stond aan de kade en riep: "Kom bij ons eten en slapen! Voor jullie allemaal hebben wij eten en bedden!" Ik was een kind van twaalf jaar, maar dat deed me zo goed! Met een open paardenwagen gingen wij toen naar Achlum. Mensen juichten ons toe! Je bent dan nog zo'n jong kind, maar ik weet nog dat ik zó gehuild heb. Zo fijn vond ik dat! Mama, Ferry en Mia (1,5 en 2,5) en ik kwamen bij dominee Boerlijst in de pastoerie, er waren ook nog evacuees uit Limburg en Amsterdam. Twee moeders en twee kinderen van 2 en 6 jaar. En een moeder uit Limburg met een kind van 10 jaar (Paula). Rooms waren ze. En dan een moeder uit Amsterdam met haar kind van 3 jaar. Mevrouw Gijzel heette ze. Haar man was in de Gerrit van der Veenstraat neergeschoten. Mevrouw Gijzel was een vriendin van mevrouw Boerlijst.

Ik moest altijd op Mia en Ferry en die andere kindertjes passen. Ik weet nog heel goed, dat we met z'n allen aan tafel zaten. Er stond van alles op tafel. En Ferry (in de kinderstoel) zat vanaf het begin tot het einde van de maaltijd te schreeuwen en te janken om nog iets te eten te krijgen. Mama vond dat zo naar, maar het werd haar nooit kwalijk genomen natuurlijk.

Naar school konden wij niet. Mama had veel contact met al haar kinderen. Ik weet nog dat mama en ik naar Hitzum zijn gelopen door de weilanden. Leo was daar bij een boer terecht gekomen, dus ver bij ons vandaan. Dat vond ze heel erg. Leo was eerst ook in Achlum, maar moest er weg, omdat hij (naar mama vertelde) een pistool onder zijn kussen had gevonden. De twee broers De Vries, waar hij was ondergebracht, zaten in het verzet.

Ik weet nog dat op een keer papa op de fiets naar ons toegekomen is. De kinderen in het dorp riepen: "Je vader is hier!" En dat was waar!

Enfin het was voor mij een fijne tijd.

De terugreis

Ik kan me nog herinneren dat het prachtig weer was toen we in Badhoevedorp terugkwamen. En het was fijn om Oma en Opa weer te zien!

Rob (4 jaar) schrijft:

Mijn herinnering gaat terug naar de tijd dat mij werd verteld dat ik tijdelijk naar Friesland zou gaan met de hele familie, zonder mijn vader.

Dat was toch wel een spannend idee, helemaal naar Friesland. En nog wel met een boot over de “zee”. Ik meen te weten dat wij door dominee Mellink naar Amsterdam zijn gebracht. Ik weet nog goed dat de boot vertrok bij het Centraal Station. De “Jan Nieveen” was de naam van de Lemmerboot. Wij waren begin 2011 in Heerenveen en bezochten het scheepvaartmuseum aldaar. Als je dan plotseling oog in oog staat met dat model, dan gebeurt er iets met je. Een lichte schok, als het ware....

Wij kwamen aan boord en werden ondergebracht in het ruim van het schip. Als ik mij goed herinner was de vloer bedekt met een laag stro. Ik weet nog dat ik toen iets had van bewondering voor mijn moeder, die daar met zeven kinderen aan die reis begon. Tenslotte

moest zij die kinderen in de gaten houden. Wellicht gold dat niet voor de oudste drie. Maar het was toch een hele onderneming met dat schip. Er waren verschillende kinderen aan 't huilen, sommige kinderen moesten overgeven, wat een misselijkmakende lucht verspreidde! De reis vond ik erg lang duren, en ik denk dat "ús" moeder dat helemaal vond!

Toen wij in Friesland aankwamen stonden daar veel mensen om ons op te vangen. Ik weet niet meer hoe dat ter plaatse in zijn werk ging. Maar wat ik nog wel weet is dat, toen men de familie de Jong had gevonden, wij naar een soort koets werden gebracht, waarin wij met ons allen konden plaatsnemen. Toen begon de reis naar Achlum! Een koets van blank gelakt hout en naar ik meen een zwarte linnen kap! Ik was helemaal onder de indruk van dat prachtige vervoermiddel. Het was voor het eerst in mijn leven dat ik over een weg werd vervoerd in een voertuig, getrokken door een paard! 's Morgens had ik in een auto gereden van Badhoevedorp naar Amsterdam. Stel je voor, eerst een auto, toen een schip en later weer een koets! Ik weet nog dat mama, ondanks de belabberde toestand, de moed erin hield. En o een gegeven ogenblik zag zij de humor ervan in en begon te wuiven, precies zoals de koningin dat altijd deed, zo vertelde ze. De aankomst in Achlum kan ik me niet meer voor de geest halen. Ook niet wie waar, en als laatste of eerste, werd afgeleverd. Ik denk dat wij eerst naar de pastorie zijn gebracht, en dat vandaar uit iedereen zijn tijdelijke plekje kreeg.

Voor mij was dat de familie Vrieswijk. In een klein huisje met twee volwassenen en vier kinderen was er nog plaats voor zo'n mager klein jongetje als ik! Ik werd daar in dat gezin in alle liefde ontvangen. Te beginnen met mijn "tweede moeder" een schat van een vrouw, behoorlijk fors, zeg maar dik, maar zo lief! Als ik het eens moeilijk had, dan nam zij mij op schoot en knuffelde mij. Ik weet nog dat ze heel koude wangen had. Mijn speelmaatje, van dezelfde leeftijd heette Jan. Daar kon ik het goed mee vinden. Wij speelden in de poort naast de slagerij en bij de sloot achter het huis.

Jan leerde mij zeilbootjes maken van riet. Uren waren wij bij dat slootje aan het spelen. Als ik nu zo'n slootje zie, met de afdrukken van koeienpoten in de rand, dan heb ik onmiddellijk het beeld van Friesland weer op mijn netvlies!

Of wij gingen met Jan's vader mee op de fiets, één voorop en één achterop, naar de boeren in de omgeving voor de melkcontrole, het nemen van monsters voor de melkfabriek. Die melk werd per platbodem naar de melkfabriek vervoerd. Dat vond ik fantastisch! Dan stond ik op het voetbruggetje voor de deur en keek in dat schip op de laadvloer, die uiteraard dieper in het water lag.

Ook de "strontschuit" die de kieptonnen kwam legen, kwam bij ons onder de brug door. Wij waren er altijd bij. De wereld van transport heeft mij toen al te pakken gekregen, denk ik. Was het toeval? Of zit het in je genen?

Achter het huis van de familie Vrieswijk was een weiland, dat grensde aan de pastorie.

Dat weiland liep ik over, tussen de koeien door, naar mama, Mia en Ferry, dat mocht van “mem” maar ik moest het wel altijd melden als ik naar de pastorie ging. In de weilanden speelden wij vaak. Dat heb ik ook aan Friesland te danken. Heerlijk door een weiland lopen en alleen maar boerderijen zien, over slotjes springen en de leeuwerik horen! Als Jan en ik met zijn vader meegingen op de fiets voor de melkmonsters, dan speelden wij altijd om de boerderij en in het weiland. We liepen soms een heel eind het weiland in. Heerlijk vond ik dat!

Ik kan me nog goed herinneren dat we door Jan's vader en de boer die werd bezocht naar binnen werden gehaald, omdat er veel werd geschoten. Wat later begreep ik dat het granaatvuur was. We hoorden ook wel een gierend geluid boven ons, maar beseften op dat moment totaal niet wat het was. Ik heb ook nog meegemaakt, dat wij in het dorp aan het spelen waren, bij de toren, toen we letterlijk door mensen bij de kapper naar binnen werden getrokken, omdat er werd geschoten. Ik kan nog dat beeld oproepen, dat ik als klein mannetje in de hal bij de kapper met veel mensen bijgedrukt omhoog keek en de gespannen gezichten zag. Hoe lang dat geduurd heeft herinner ik me niet meer.

Op datzelfde punt, bij die toren –naar ik meen aan de weg bij Hitzum – heb ik, wat later bleek, de bevrijding meegemaakt. Ook weer buiten met Jan werden wij door de Vrieswijkers of andere mensen, ik weet niet wie, aan de kant getrokken en ik zie om de hoek van de toren tanks aankomen. De straatklinkers werden door die tanks uit de grond gerukt! Ik zie nog al die mensen juichen en zwaaien naar de soldaten op die tanks. Wat later begreep ik dat het de Canadezen waren die Achlum binnenreden.

Ik kan me niet herinneren waar Leo, Nanny, Elly en Hans verbleven. Leo logeerde bij iemand die in het verzet zat. Ik weet ook dat mama het slecht had, wanneer hij 's avonds in het donker weer terug ging, als hij op bezoek was geweest in de pastorie. Maar dat kan ik ook later pas gehoord hebben, dat weet ik niet. Nanny weet ik echt niet. Elly was bij een boer ondergebracht, naar ik meen vlak bij de familie Vrieswijk, misschien wel bij de burens. En Hans zat bij een boerengezin, maar waar? Ik had het kennelijk zo naar mijn zin bij de Vrieswijkjes, dat ik geen tijd had daarover te piekeren. Ik zag mijn broers en zusters regelmatig in de pastorie.

De pastorie brengt mij op een herinnering die ik veel later opdeed, toen wij met de kinderen een dag naar Friesland gingen en wij naar Achlum zijn gereden om hen te laten zien waar ik in de oorlog ben geweest. Wij zijn ook naar de pastorie gereden. Dan kijk je langs de pastorie en zie je de achterzijde van het huisje van Vrieswijk, waar je zulke mooie herinneringen aan hebt. Je ziet het weiland (nu kaatsveld) waar je tussen de koeien doorliep op bezoek bij mama, Mia en Ferry en in een split second zie je alles weer aan je voorbijgaan! Ik stond aan de grond genageld ongeveer 35 jaar na dato! Ik heb daar wel een kwartier staan kijken, en heel veel herinneringen kwamen terug. Wij zijn best veel naar Achlum geweest, zomaar, ook toen de Vrieswijkjes er niet meer woonden, maar ik was nooit meer bij de pastorie geweest. Het beeld van dat huisje, zoals het toen was en wat ik als kind zag als ik terugging naar "huis" kwam plotseling in mijn geheugen terug.

Ondanks de oorlog, die ik in Badhoevedorp best wel heb meegemaakt, heb ik in Friesland een hele fijne tijd beleefd!

Artikel Leeuwarder Courant, februari 1985

Met driehonderd kinderen op de vlucht voor de honger

De tocht van de rijnaak "Catharina" naar Friesland

Door Gerben de Jong

Op donderdag 8 februari 1945 om tien voor vier 's middags vertrok van de De Ruyterkade in Amsterdam de rijnaak "Catharine", groot 900 ton, getrokken door een werfsleepboot van de Amsterdamse Droogdokmaatschappij ADM. Aan boord driehonderd kinderen, voornamelijk uit Amsterdam, op weg naar Friesland om de hongerwinter te ontvluchten. Op de kade heerste onder de achterblijvende ouders een gelaten, maar toch hoopvolle stemming. Dit ondanks de grote gevaren waaraan het transport blootgesteld zou kunnen worden. Hadden de Duitsers niet alle transport voor Nederlanders, sinds het uitbreken van de spoorwegstaking verboden? En mitrailleurden daarom niet Engelse vliegtuigen ieder schip dat voor de loop kwam? Het was immers toch een Duits transport!

Eén gedachte overheerste bij de ouders. Alles beter dan de kinderen thuis te houden in een stad, waar niemand meer opkeek van oedeem, en velen van de honger op straat stierven. Dan maar liever een onzekere toekomst.

De tocht van de "Catharine" was een van de vele uit het hongerende Westen naar het Noorden van het land. Duizenden kinderen werden overgebracht. Als dit georganiseerd gebeurde, werd het meestal geregeld door de Interkerkelijke Bureaus (IKB's) een samenwerkingsverband van de kerken in Nederland. Deze IKB's regelden zowel de evacuatie van kinderen als de verdeling van voedsel, dat op de retourtocht werd meegenomen. In het geval van de "Catharina" zijn nog een aantal organisaties, maar ook bedrijven bekend, die bij de tocht betrokken waren. Kerken, Leger des Heils, en Rode Kruis leverden via de IKB's de kinderen toe. Delen van het ruim, voor voedseltransport op de terugweg werden ondermeer ook gehuurd door de Amsterdamse rederij Vinke, de Suikercentrale, de Rotterdamsche bank en het Leger des Heils. Zij leverden ook verzorgers voor de kinderen. Gerben de Jong, directeur van het Koninklijk Onderwijsfonds voor de Scheepvaart (KOF), nauw betrokken bij het IKB en met vele relaties in de schipperswereld, organiseerde de tocht. Met moeite wist hij bij de Duitsers de in beslaggenomen "Catharina" los

te peuteren. Van de ADM leende hij een werfsleepboot en bemande deze met één van zijn meest ervaren schippers die het IJselmeer als zijn broekzak kende, Willem Kolk. Hij moest het konvooi, bij duisternis en zonder betoning, naar Harlingen brengen.

Aan boord waren twee mensen die elkaar later bij toeval weer ontmoetten. Sytske de Jong, dochter van Gerben, inmiddels 63 jaar, en Ben Edes, nu 54 jaar. Sytske ging mee als verpleegster en kinderverzorgster. Ben was één van de driehonderd kinderen. Ze wonen allebei tegenwoordig in Friesland, Sytske in Heeg, Ben op Ameland. Beiden spraken over hun ervaringen bij Ben thuis.

Ben woonde in de oorlog in Amsterdam-West. “Het leven van een kind in die tijd is niet te vergelijken met nu. De school was gesloten en we hadden eigenlijk maar één taak: voedsel en brandstof regelen. Als kinderen gingen we zo de Haarlemmermeer in met een zeepkistkar om voedsel te versieren. Verder ging je automatisch in een rij staan als er ergens wat te krijgen was. We haalden ook het eten bij de gaarkeuken. Zogenaamde hutspot. Dat was dan pulp met groente. Ik weet wel dat vader ooit eens een konijn versierd had, toen we het opgegeten hadden, dacht iedereen hetzelfde: “Dat moet een kat geweest zijn”. Het eten was een absoluut minimum. De situatie was op een gegeven moment zo erg dat mijn jongste broer Peter, toen zeven, oedeemverschijnselen kreeg”, aldus Ben, door de veelvuldige contacten op straat vernam Bens oudste broer Joop op een bepaald moment bij de rooms-katholieke parochie dat kinderen naar Friesland konden. “Mijn moeder ging mee en vertelde dat we familie op Ameland hadden. En ja hoor, ik, Joop, Peter en m'n zus An konden mee. Onze belangrijkste bagage; een brief voor hotelhouder Roel Dijkstra van De Gouden klok in Holwerd en een zogenaamd Ausweis voor Ameland, dat verboden gebied was.” Op houten kleppers, mager, nauwelijks gekleed en bepaald niet fris ruikend, (Ben: “er was geen zeep, maar daar had iedereen last van”) gingen de vier aan boord. Daar had Sytske de Jong net de confrontatie met haar vader gehad. Deze had haar aanvankelijk verboden om mee te gaan, maar “toen ze in haar uniform als kinderverzorgster verscheen, had hij haar aan boord gelaten. “Pa had ook nauwelijks tijd, andere dingen hielden hem meer bezig. Net tevoren was hem door een moeder een baby in de handen gedrukt met het verzoek het mee te nemen en zo te sparen voor de hongerdood. Men was radeloos. Het is in de huidige toestand onvoorstelbaar dat een moeder haar kind afstaat aan een onbekende. Zo erg was de situatie toen. De mensen stuurden hun kinderen liever in een onzekere toekomst dan in een zekere dood. Vader weigerde haar trouwring als betaling aan te nemen, het kind ging mee.

Aan boord van de “Catharina” waren kachels in het ruim geïnstalleerd. Dat was noodzakelijk, want bij de vorige tocht waren kinderen doodgevroren. Voor de veiligheid waren de luiken dicht en werd de tocht, om niet opgemerkt te worden door geallieerde vliegtuigen, bij nacht gemaakt. Mocht een vliegtuig toch het vuur openen, dan zouden de luiken geopend worden en schijnwerpers in het ruim gericht worden. Men hoopte zo de geallieerde piloten te waarschuwen. Verder voerde de sleepboot een witte vlag.

Tegen het vallen van de nacht verliet de “Catharina” de Oranjesluizen in Amsterdam en verdween in de duisternis. De tocht verliep vlekkeloos. Ben Edes herinnert zich dat het een heldere nacht was. “ Af en toe mocht je als kinderen uit het luik kijken. Je zag dan het inktzwarte water, de sterren en vóór het schip de sleepboot”. In het ruim speelden de verzorgers en verzorgsters spelletjes met de kinderen, veel geslapen werd er niet.

Nog voor het aanbreken van de dag bereikte het konvooi de sluizen van Kornwerderzand. Daar deed zich het probleem voor dat de Duitser daar de sluis aanvankelijk niet wilde laten bedienen. Gerben de Jong ging met de sloep aan wal en bood hem een paar honderd gulden. “ Was ist ihre Ladung? Vroeg de Duitser. Toen geantwoord werd dat het driehonderd kinderen waren,

ging hij door de bocht en liet het konvooi gratis passeren. De aankomst in Harlingen zullen Syske de Jong en Ben Edes nooit vergeten. Syts; “op de wal stonden Friese vrouwen die stukken met boter besmeerd krente- en roggebrood in het ruim wierpen. De kinderen doken erop als aasgieren. Sommigen vroegen mij wat het was. Ze hadden nog nooit krente- of roggebrood gezien. We moesten ze wel waarschuwen niet te gulzig te eten, want dat kan erg gevaarlijk zijn als je tijden lang van pulp en watersoep geleefd hebt. “

In Harlingen werden de kinderen overgedragen aan de Friese organisaties. Ze werden verdeeld.
